

Grzegorz Żuk

Dr hab., polonista i pedagog, pracownik Instytutu Kulturoznawstwa UMCS w Lublinie. Inicjator, autor programów i kierownik Podyplomowych Studiów Muzealnych UMCS. Obszar jego zainteresowań naukowych obejmuje zagadnienia edukacji historycznej, muzealnictwa, edukacji muzealnej i aksjologii. Jest autorem m.in. artykułów z zakresu nauk o kulturze, w tym muzealnictwa, współredaktorem publikacji pokonferencyjnych: *Muzea literackie. Historia, edukacja, perspektywy* (Lublin 2012), *Muzea w kulturze współczesnej* (Lublin 2015), a także autorem dwóch monografii: *Twierdza czy wspólnota? Europa w polskim dyskursie publicznym* (Lublin 2010) oraz *Edukacja aksjologiczna. Zarys problematyki* (Lublin 2016).

Edukator muzealny – profil zawodowy pracownika

Na początku może banalne, ale warte nieustannego przypominania, stwierdzenie redaktora przełomowej dla refleksji nad współczesnym muzealnictwem publikacji *The New Museology*, Petera Vergo, że „wszelkim wystawom – nawet tym, które mają głównie bawić – przyświeca cel edukacyjny, w szerszym czy też głębszym sensie tego słowa”. Autor w prosty sposób uzasadnia swoje stwierdzenie: każda wystawa „poszerza nasze horyzonty, pogłębia i wzbogaca nasze doświadczenie – i tym samym uczy nas”¹. Innymi słowy, wszystko, co zostało przygotowane i zaprezentowane intencjonalnie, tzn. w tym celu, aby dostarczyć nam wiedzy, wrażeń estetycznych, aby coś w nas zmienić, możemy określać jako mające charakter edukacyjny.

W tym kontekście ważną staje się potrzeba harmonijnego współistnienia oraz współdziałania wystawiennictwa i edukacji, mających osiągnąć wspólny cel, o którym pisze Gerald Matt. Uważa on, że „celem dydaktyki prowadzonej wspólnie z działalnością wystawienniczą jest wychodząca naprzeciw potrzebom publiczności prezentacja obiektów i treści tematycznych wystaw i dydaktyczne uprzystępnienie koncepcji ekspozycyjnych”².

Oczywistą staje się konieczność takiego pokierowania owym przygotowaniem i prezentacją, aby efekt spełnił oczekiwania osób, do których cała aktywność edukacyjna jest adresowana, czyli publiczności muzealnej. Pomocą służy tu właśnie sztuka nauczania, która korzysta

» 1 P. Vergo, *Milczący obiekt*, przeł. A. Łyda, [w:] *Muzeum sztuki. Antologia*, red. M. Popczyk, Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych UNIVERSITAS, Kraków 2005, s. 334.

» 2 G. Matt, *Muzeum jako przedsiębiorstwo. Łatwo i przystępnie o zarządzaniu instytucją kultury*, przeł. A. Wajs, Fundacja Aletheia, Warszawa 2006, s. 146.

z wielowiekowego doświadczenia, jak też najnowszych odkryć dotyczących komunikacji, percepcji obrazu i dźwięku, relacji przestrzennych czy funkcjonowania ludzkiego mózgu, a także całe spektrum osiągnięć technologicznych.

Sfera działalności edukacyjnej jest coraz bardziej doceniana przez kadre zarządzającą muzeum, która nie może pozostać obojętna na płynące z niej korzyści, jak np. zwiększanie liczby zwiedzających, generowanie coraz większych przychodów dla muzeum czy medialność wielu wydarzeń edukacyjnych. Także publiczność muzealna potrafi dostrzec różnicę między wizytą w muzeum, gdzie była pozostawiona sama sobie, ewentualnie skazana na monotonną, werbalną jedynie opowieść przewodnika, a muzeum, w którym czuje się autentycznie dostrzeżona, gdzie opowieść z wykorzystaniem metod aktywizujących i nowych technologii odwołuje się do jej potrzeb rozwojowych i możliwości percepcyjnych, gdzie pojawia się miejsce na współpracę i współdziałanie, gdzie czuje się zachęcona do stawiania pytań.

Podmiotem niezbędnym w tej całej, dobrze funkcjonującej układance muzealnej jest pracownik zajmujący się edukacją, współcześnie nazywany edukatorem muzealnym. Miejsce edukatora w muzeum jest w Polsce wciąż *in statu nascendi*, póki co nie do końca określone, chociaż pojawiają się postulaty i rekomendacje, aby ta coraz liczniejsza w skali kraju grupa pracowników mogła usankcjonować i ustabilizować swój status.

Przed kilkoma laty (2013) Piotr Górajec przypominał, że już „w 2006 roku, gdy powstawało Forum Edukatorów Muzealnych, jednym z głównych postulatów przez nie zgłaszanych było podniesienie roli i rangi zawodu edukatora muzealnego oraz umocnienie jego pozycji w strukturze muzeum”³. Wątpliwości i pytania dotyczące statusu edukatora muzealnego, jego zawodowej tożsamości, pojawiają się ponownie: „Kim jest edukator muzealny i jaka rola przypada mu w pracy instytucji. Czy jego praca postrzegana jest jako część wspólnego wysiłku zespołu muzealnego, czy też wykonuje jedynie na rzecz muzeum pewne działania związane z obsługą publiczności. Wreszcie jak on sam – edukator – postrzega swoją pracę i rolę w muzeum”⁴. Także w rekomendacjach zawartych w *Raporcie o stanie edukacji muzealnej w Polsce* (2012), a dotyczących „roli i statusu edukacji muzealnej oraz pozycji edukatora”, pojawia się m.in. zalecenie opracowania „podstawowego zakresu obowiązków realizowanych przez osoby zajmujące się edukacją muzealną w celu stworzenia profesjonalnej grupy zawodowej edukatorów”⁵.

» 3 P. Górajec, *Edukacja muzealna – czas zmian*, „Biuletyn Programowy NIMOZ” 2013, nr 8, s. 9.

» 4 *Ibid.*

» 5 *Rekomendacje. Główne kierunki rozwoju edukacji muzealnej w Polsce*, oprac. M. Szelaąg, [w:] *Edukacja muzealna w Polsce: sytuacja, kontekst, perspektywy rozwoju. Raport o stanie*

Wskazane przykłady autorefleksji edukatorów muzealnych jako świadomej grupy zawodowej nad własnym miejscem w strukturze muzeum nie idą, póki co, w parze z aktywnością na rzecz jej realizacji, na rzecz wypracowania optymalnego modelu funkcjonowania tej grupy zawodowej w muzealnej rzeczywistości. Formalnie, co gwarantuje *Ustawa o muzeach* (w rozdziale 5, zatytułowanym *Pracownicy muzeów*, art. 32), osoby zajmujące się edukacją w muzeum przynależą do grupy zawodowej muzealników, co umożliwi obecnie na awans zawodowy według ustalonej ścieżki od asystenta aż do kustosa dyplomowanego. Pozwala też na pełnienie prestiżowej funkcji kuratora wystawy. Być może, poczucie względnej stabilizacji i doświadczanie autorytetu społecznego, jaki przynależy muzealnikiem, sprawia, że edukatorom muzealnym trudno myśleć o stworzeniu własnej sformalizowanej grupy pracowników i budowaniu własnej tożsamości zawodowej, opartej na odrębnych zadaniach zawodowych oraz odmiennych kompetencjach, potrzebnych do ich wypełniania, niż ma to miejsce w przypadku tradycyjnego i wciąż aktualnego postrzegania zadań i kompetencji muzealnika.

Sformalizowany opis tych zadań został zamieszczony w rejestrze *Klasyfikacja zawodów i specjalności*⁶. Według tego aktu prawnego, w którym „edukator muzealny” w ogóle nie jest obecny, muzealnicy przynależą do jednej grupy specjalistów razem z archiwistami, ponieważ łączy ich podobny zakres zadań zawodowych: „Archiwiści i muzealnicy zajmują się gromadzeniem, ocenianiem i zapewnianiem ochrony i konserwacji zbiorów archiwalnych, artefaktów i archiwów o znaczeniu historycznym, kulturalnym, administracyjnym i artystycznym, dzieł sztuki i innych przedmiotów; planowaniem, opracowywaniem i wdrażaniem systemów ochrony archiwów i cennych dokumentów historycznych oraz dzieł sztuki w muzeach i galeriach”.

Trudno nie zgodzić się z tym, że zadania wykonywane przez muzealnika i archiwistę mają podobny charakter. Nie sposób też podważać wiarygodność tego dokumentu, ponieważ *Klasyfikacja zawodów i specjalności*⁷ sporządzana jest według określonej metodologii zawodoznawczej przez zespół teoretyków i praktyków w danej dziedzinie, obejmującej: gromadzenie informacji (materiały źródłowe, akty prawne, portale/strony internetowe, literatura), analizę danych, opracowanie wstępnych opisów oraz ich weryfikacja za pomocą konsultacji i wywiadów oraz opracowa-

edukacji muzealnej w Polsce, red. M. Szeląg, Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów, Muzeum Pałac w Wilanowie, Warszawa 2012, s. 281.

» 6 Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 7 sierpnia 2014 roku, opublikowane w „Dzienniku Ustaw” 2014, poz. 1145.

» 7 Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej prowadzi rejestr pod nazwą *Klasyfikacja zawodów i specjalności*, <http://psz.praca.gov.pl/rynek-pracy/bazy-danych/klasyfikacja-zawodow-i-specjalnosci> (dostęp: 6.02.2019).

nie ostatecznych wersji opisów⁸. Nie mają więc charakteru życzeniowego, ale oparte są na dogłębnej znajomości realiów rynku pracy, na opisanu praktycznej strony jego funkcjonowania.

Sam zawód muzealnika zaprezentowany jest tam w sposób następujący⁹:

Muzealnik

<p>Synteza:</p>	<p>Przygotowuje ekspozycje dzieł sztuki lub przedmiotów zabytkowych, czuwa nad ich konserwacją i przechowywaniem; gromadzi, chroni, opracowuje, rozpowszechnia dzieła sztuki, przedmioty zabytkowe oraz różnego rodzaju okazy.</p>
<p>Zadania zawodowe:</p>	<p>– udział w urządzaniu ekspozycji zabytków, dzieł sztuki i nowych nabytków muzeum lub galerii sztuki; – prowadzenie inwentaryzacji, dokumentacji i opracowania naukowego zbiorów; nadzór nad ruchem obiektów; – czuwanie nad stanem zachowania obiektów i prawidłowe ich eksponowanie, współpraca w tym zakresie z innymi działami; – opiniowanie oferowanych do zakupu dzieł sztuki; – nadzór nad przydzielonym rejonem ekspozycji; – opracowywanie publikacji naukowych i popularnonaukowych ze swojej specjalności; – prowadzenie całokształtu prac dotyczących rekonstrukcji, a w szczególności przygotowywanie i zawieranie, zgodnie z obowiązującym trybem, umów o rekonstrukcję, czuwanie nad wykonaniem prac rekonstrukcyjnych i montażu zgodnie z projektem i ustaleniami komisji muzealnej, przygotowywanie protokołów</p>

» 8 <https://psz.praca.gov.pl/documents/10240/54723/Methodologia%20opracowania%20opisow%20zawodow%20specjalnosci%202016%20%2810.05.16%29.pdf/67df-3cbe-4a95-43c1-8634-fc3304c0b5e7> (dostęp: 6.02.2019).

» 9 http://psz.praca.gov.pl/rynek-pracy/bazy-danych/klasyfikacja-zawodow-i-specjalnosci/wyszukiwarka-opisow-zawodow/-/klasyfikacja_zawodow/zawod/262102?_jobclassificationportlet_WAR_nnkportlet_backUrl=http%3A%2F%2Fpsz.praca.gov.pl%2Frynek-pracy%2Fbazy-danych%2Fklasyfikacja-zawodow-i-specjalnosci%2Fwyszukiwarka-opisow-zawodow%2F%3Fp_p_id%3Djobclassificationportlet_WAR_nnkportlet%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-1%26p_p_col_count%3D1%26_jobclassificationportlet_WAR_nnkportlet_query%3Dmuzealnik (dostęp: 15.02.2019).

Dodatkowe zadania zawodowe:	<p>odbioru, będących podstawą do rozliczeń finansowych;– udział w przygotowywaniu wystaw organizowanych przez muzeum lub w muzeum; prowadzenie kart katalogu naukowego i w miarę potrzeb kartotek rzeczowych;– udział w posiedzeniach komisji muzealnych; udział w szkoleniu osób oprowadzających po muzeum;– w szczególnych przypadkach pełnienie funkcji przewodnika [podkr. – G. Ż].</p> <p>– wykonywanie ekspertyz w swojej specjalności (w galeriach i muzeach);– opracowywanie i prowadzenie lekcji muzealnych [podkr. – G. Ż].</p>
-----------------------------	---

Wynika z tego, że osoby wykonujące zawód muzealnika traktują działania edukacyjne i upowszechniające jedynie marginalnie. Skupiają się zaś na przygotowywaniu ekspozycji, inwentaryzacji, dokumentacji i naukowym opracowywaniu zbiorów muzealnych. Wyraźnie dystansują się wobec działalności edukacyjnej muzeum. Takie sformułowanie zadań zawodowych muzealnika praktycznie wyłącza osoby zajmujące się edukacją w muzeum jako swoją podstawową działalnością z tej grupy zawodowej. O ile muzealnika i archiwistę łączy podobny rodzaj aktywności zawodowej, to nie można tego tak zdecydowanie powiedzieć o parze zawodów muzealnik i edukator muzealny.

Chociaż, jak wspomniałem, *Ustawa o muzeach* wpisuje osoby pracujące w muzeum i realizujące zadania związane z działalnością edukacyjną do grupy zawodowej muzealników, to jednak edukatorzy muzealni wykonują pracę o charakterze zbliżonym bardziej do profesji animatora kultury czy nauczyciela. Przekazują wiedzę o zgromadzonych w muzeum zbiorach oraz ich historycznym i kulturowym kontekście, kształtują umiejętności i postawy osób (głównie dzieci i młodzieży) uczestniczących w muzealnych zajęciach edukacyjnych. To oznacza, że powinny posiadać inne kompetencje niż pracownicy koncentrujący swoją zawodową aktywność na muzealiach.

Przemiany cywilizacyjne, sankcjonujące podmiotowość publiczności, implikują zatrudnianie osób, dla których publiczność muzealna będzie stałym i najważniejszym punktem odniesienia. Marcin Szląg, prezentując programy studiów dla osób zajmujących się edukacją muzealną w Holandii i Wielkiej Brytanii, zwraca uwagę na to, że ich autorzy proponują

„rozwój umiejętności w pracy ukierunkowanej na publiczność muzealną i jej potrzeby” w miejsce kompetencji „skupionych na przedmiocie znajdującym się w zbiorach, jego opracowania, wystawienia, zabezpieczenia i ochrony”¹⁰. Tradycyjne rozumienie miejsca i roli pracownika merytorycznego muzeum ulega ewolucji w kierunku wyodrębnienia się nowej grupy zawodowej, co zresztą dokonało się już w wielu krajach Europy Zachodniej i Ameryki Północnej.

Już w roku 1990 „American Association of Museums” opublikowało wyniki badań w muzeach amerykańskich, które pozwoliły na ustalenie spektrum kompetencji edukatorów muzealnych. Przede wszystkim są pośrednikami między zwiedzającymi a prezentowanymi w muzeum zbiorami, co oznacza, że „pomagają zwiedzającym patrzeć, rozumieć i komunikować się z przedmiotami wchodzącymi w skład kolekcji muzealnej”. Pomoc taka staje się możliwa dzięki aktywnej intelektualnie, estetycznie i emocjonalnie postawie zarówno samych edukatorów, jak również korzystających z ich pomocy i pośrednictwa. Pobudzanie tejże aktywności, twórcze zachęcanie do interakcji z artefaktami jest głównym zadaniem edukatora muzealnego. Spełnienie tego zadania wymaga od edukatora wiedzy z co najmniej dwóch obszarów, między którymi porusza się w swojej pracy – tej dotyczącej zwiedzających (psychologia rozwojowa, filozofia edukacji, teorii edukacyjnych i teorii kształcenia), ale także tej obejmującej konkretną kolekcję muzealną¹¹.

Jeśli przyjmiemy, że ekspozycja w muzeum jest przestrzenią komunikacji, to musi ona zawierać co najmniej trzy elementy: nadawcę, odbiorcę oraz komunikat. Nadawcą jest, reprezentujący muzeum, kurator wystawy (autor dzieła) posługujący się komunikatem, czyli uporządkowanym według przyjętych przez siebie zasad zbiorem eksponatów (wystawą), a odbiorcą – zwiedzająca wystawę publiczność. Miejscem przynależnym edukatorowi, również reprezentującemu muzeum, jest pozycja objaśniającego, interpretatora, czyli osoby, która prezentuje kontekst historyczny, dzieje samego obiektu oraz jego znaczenie i miejsce w kolekcji. Edukator muzealny pośredniczy między komunikatem a jego odbiorcą. Jest tym, który pomaga **rozumieć** (potrzebna wiedza o wystawie) i **przeżywać** (potrzebna znajomość sztuki nauczania, znajomość odbiorcy) eksponowane treści.

Szerzej rzecz ujmując, edukator muzealny jest pośrednikiem między muzeum rozumianym jako instytucja kultury wraz ze zgromadzonymi

» 10 M. Szelaąg, *Zawód edukator – w stronę profesjonalizacji profesji*, [w:] *idem, Raport o stanie edukacji muzealnej: suplement*, cz. 2, Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych UNIVERSITAS, Kraków 2014, s. 65.

» 11 *American Association of Museums. Standards: A hallmark in the evolution of museum education*, „Museum News” 1990, 69 (1), s. 78-80; cyt. za: *Wstęp*, [w:] *Edukacja muzealna...*, s. 56-57.

tam zbiorami, eksponowanymi stale lub czasowo w formie wystaw, a publicznością, czyli osobami, które przychodzą do muzeum, aby czegoś doświadczyć. Pobyt w muzeum staje się więc doświadczeniem, które w swej złożonej naturze dostarcza zwiedzającym informacji i przeżyć, mających potencjalnie wpływ na życie jednostki, na jej osobistą historię.

W dość oryginalny sposób o pośredniczącej roli i miejscu edukatora muzealnego w strukturze muzeum jako szczególnej przestrzeni piszą autorzy oferty pracy z Ośrodka Edukacji Muzealnej Muzeum Łazienki Królewskie:

„Edukator muzealny ma za zadanie w niebanalny sposób opowiedzieć o zbiorach, umiejscowić je w czasie, wciągnąć grupę w działania kreatywne i zainteresować historią zaklętą w kolekcji oraz w przestrzeni muzeum”¹².

Muzeum to ekspozycje, na które, wykorzystując szeroki wachlarz kompetencji, edukator – jak postuluje Renata Pater – ma skierować uwagę uczestników wydarzenia. Cała aktywność edukatora ma prowadzić do sedna, czyli do „relacji nawiązywanych w przestrzeni ekspozycji”¹³. Autorka, używając na określenie tego zawodu nazwy „animacja edukacji muzealnej”, jest przekonana, że jego kompetencje są zbliżone do tych oczekiwanych od animatora kultury. W zakresie wiedzy powinien wykazać się znajomością zagadnień pedagogicznych, psychologicznych, socjologicznych, kulturoznawczych i muzealnych oraz związanych z dziedzinami nauki reprezentowanymi w zbiorach muzealnych (np. historia, historia sztuki, archeologia, etnografia i in.). Ważna, zdaniem autorki, jest również znajomość zagadnień ekonomicznych, w tym zarządzanie personelem i instytucją kultury, a także podstaw projektowania działalności edukacyjno-kulturalnej. Dużą uwagę przywiązuje również do umiejętności potrzebnych w pracy na tym stanowisku. Zalicza do nich przede wszystkim umiejętności interpersonalne, komunikacyjne i organizacyjne, także te potrzebne do zdiagnozowania potrzeb publiczności oraz tworzenia sieci kontaktów i współpracy, jak np. wnikliwa obserwacja życia społeczno-kulturalnego, analiza, synteza, empatia¹⁴. Zobowiązuje do tego chociażby już samo określenie profesji: „zadaniem animatora, jak sama nazwa wskazuje, jest ‘ożywienie’ muzealnego środowiska artefaktów, przekazów poprzez nawiązanie komunikacji z publicznością”¹⁵.

» 12 Ogłoszenie w sprawie pracy: <http://edukacjamuzealna.blogspot.com/2011/08/zostan-edukatorem.html> (dostęp: 15.02.2019).

» 13 R. Pater, *Animacja edukacji muzealnej. W poszukiwaniu „jakościowych” innowacji dla dydaktyki akademickiej*, [w:] *Kompetencje do prowadzenia edukacji kulturalnej*, red. B. Glyda, A. Matusiak, K. Olbrycht, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2014, s. 416.

» 14 *Ibid.*, s. 410-411.

» 15 *Ibid.*, s. 417.

Dotychczasowe skoncentrowanie na przedmiotach muzealnych, będące głównym zadaniem kustoszy, kuratorów wystaw czy konserwatorów musiało zostać uzupełnione o specjalistów – edukatorów muzealnych, którzy za cel swojej zawodowej misji przyjmą skoncentrowanie na potrzebach osób odwiedzających muzea. Otwarcie na oczekiwania zróżnicowanej publiczności wymagało od muzeów zatrudniania osób o kompetencjach różnych od tych potrzebnych do wypełniania tradycyjnych zadań muzeum.

Sygnalizowany w tytule artykułu termin „profil zawodowy” rozumiem jako usystematyzowane podsumowanie informacji na temat wykonawcy danego zawodu, zawierające:

1. Zadania zawodowe, sformułowane w postaci zakresu obowiązków.
2. Kompetencje, które stanowią „szeroko rozumianą zdolność do podejmowania określonych działań”, uwarunkowaną wiedzą, umiejętnościami i kompetencjami społeczne nabytymi w procesie uczenia się, znanymi też pod nazwą „efekty uczenia się”, obejmującą również doświadczenie życiowe i zawodowe oraz osobiste predyspozycje i uzdolnienia¹⁶.
3. Wizję przyszłości zawodowej, czyli wyznaczenie możliwych kierunków rozwoju osób przygotowujących się do pracy w danym zawodzie oraz już w nim pracujących.

Dotychczasowe ustalenia w tym zakresie uzupełnię o informacje pochodzące z kilkudziesięciu ogłoszeń oferujących pracę na stanowisku edukatora muzealnego, zawierające oczekiwania przyszłych pracodawców względem kandydatów.

Na podstawie zgromadzonego materiału można stwierdzić, że edukator muzealny wykonuje zadania zawodowe, które obejmują trzy zasadnicze sfery: administracyjno-organizacyjną, koncepcyjną oraz aktywność merytoryczną w przestrzeni ekspozycyjnej.

Pierwszy z rodzajów aktywności zawodowej edukatora muzealnego obejmuje czynności związane z prowadzeniem spraw administracyjnych i organizacyjnych związanych z funkcjonowaniem działu, w tym np.:

- a) koordynacja bieżącego kalendarza zajęć edukacyjnych,
- b) przygotowywanie dokumentacji finansowej,
- c) prowadzenie sprawozdawczości i dokumentacji działań edukacyjnych,
- d) promocja wydarzeń edukacyjnych,
- e) współpraca z partnerami muzeum, jak np. środowisko nauczycielskie, szkoły, instytucje edukacyjne, instytucje kultury, media, sponsorzy.

» 16 S. Sławiński, *Kompetencje*, [w:] *idem, Mała encyklopedia zintegrowanego systemu kwalifikacji*, Instytut Badań Edukacyjnych Warszawa 2017, s. 23.

Praca koncepcyjna, polegająca na twórczym opracowaniu powierzonych zadań, obejmuje przede wszystkim:

- a) tworzenie planów, programów edukacyjnych i scenariuszy zajęć muzealnych dla zróżnicowanych grup odbiorców,
- b) opracowywanie pomocy dydaktycznych i materiałów edukacyjnych, np. w formie kart pracy,
- c) przygotowywanie oferty czasu wolnego,
- d) przygotowywanie szkoleń dla wolontariuszy i młodszych pracowników,
- e) współpracę z kuratorami przy tworzeniu wystaw pod kątem potrzeb i oczekiwań publiczności.

Realizacja zadań merytorycznych odbywa się najczęściej w przestrzeni ekspozycyjnej i obejmuje:

- a) realizację lekcji muzealnych i innych projektów edukacyjnych, dedykowanych zróżnicowanym grupom odbiorców, jak np. dzieci i młodzież szkolna, studenci, rodziny, seniorzy, niepełnosprawni oraz ich ewaluację,
- b) oprowadzanie po wystawach stałych i czasowych,
- c) kompleksową obsługę ruchu turystycznego w muzeum (zwłaszcza w mniejszych instytucjach),
- d) udział w konferencjach i szkoleniach oraz prowadzenie szkoleń,
- e) współpracę przy realizacji innych projektów realizowanych przez muzeum.

Opierając się na powyższych ustaleniach, proponuję następujący opis zawodu edukatora muzealnego:

Edukator muzealny – opis zawodu (propozycja)

Synteza:

Edukator muzealny jest pracownikiem merytorycznym muzeum, który realizuje zadania z zakresu działalności edukacyjnej, pośredniczy między muzeum – rozumianym jako instytucja i jej zbiory udostępniane w formie wystaw – a publicznością muzealną.

Zadania zawodowe:

- a) przygotowanie i prowadzenie różnych form zajęć edukacyjnych, w tym lekcji muzealnych, dla zróżnicowanych grup odbiorców oraz ich ewaluacja;
- b) tworzenie scenariuszy zajęć edukacyjnych, pomocy dydaktycznych i publikacji edukacyjnych;
- c) planowanie, budżetowanie, przygotowanie, realizacja, ewaluacja i dokumentowanie działań edukacyjnych;
- d) współpraca przy tworzeniu koncepcji wystaw stałych i czasowych pod kątem potrzeb edukacyjnych;
- e) oprowadzanie po wystawach stałych i czasowych;
- f) udział w konferencjach i szkoleniach;
- g) prowadzenie szkoleń dla pracowników, stażystów i wolontariuszy;
- h) promowanie działalności edukacyjnej muzeum;
- i) współpraca z partnerami muzeum: nauczyciele, instytucje naukowe i edukacyjne, instytucje kultury, media, sponsorzy.

Dodatkowe zadania zawodowe:

- a) kompleksowa obsługa ruchu turystycznego w muzeum;
- b) realizacja innych zadań zleconych przez kierownictwo muzeum.

Warunkiem realizacji wymienionych wyżej zadań jest, co oczywiste, posiadanie przez osoby zatrudnione na stanowisku edukatora muzealnego odpowiednich kompetencji (drugi z kluczowych elementów profilu pracownika), czyli określonego potencjału, z którym kandydata przychodzi do pracy. Kompetencji nabytych w trakcie edukacji szkolnej i akademickiej, jak również tych uwarunkowanych własnym doświadczeniem i osobistymi predyspozycjami.

Pracodawcy poszukujący pracowników mających zająć się edukacją w muzeach preferują absolwentów następujących kierunków studiów: historia, historia sztuki, antropologia, kulturoznawstwo, filozofia, socjologia, polonistyka, archeologia, etnografia, animacja kultury, pedagogika, muzeologia, teatrologia oraz kierunki artystyczne.

Wskazane wyżej kierunki studiów wymieniane są w zależności od profilu muzeum i charakteru jego zbiorów. Podobnie rzecz się ma z innymi kompetencjami, jakie ma posiadać przyszły pracownik działu edukacji. Najważniejsze wydają się umiejętności interpersonalne, które obejmują: umiejętność pracy w grupie (zespołowej); umiejętność pracy z grupą (odbiorcami); kulturę osobistą (zawsze pojawia się sformułowanie 'wysoka kultura osobista'), w tym: uprzejmość, cierpliwość i opa-

nowanie; komunikatywność. W szczególności od przyszłego edukatora muzealnego oczekuje się: umiejętności sztuki opowiadania; umiejętności ciekawego opowiadania historii; lekkości wypowiedzi; nienagannej / prawidłowej dykcji; dobrego kontaktu z grupami dzieci i młodzieży; biegłej znajomości języka angielskiego (rzadko: niemieckiego) w mowie i piśmie / w stopniu komunikatywnym; biegłej znajomości języka polskiego; znajomości języka migowego.

Niezwykle istotne wydają się być również kompetencje pedagogiczne, które obejmują: wykształcenie pedagogiczne; przygotowanie pedagogiczne i dydaktyczne; ukończony kurs pedagogiczny; ukończony kurs wychowawcy kolonijnego; znajomość specyfiki nauczania dzieci i młodzieży; doświadczenie w pracy z dziećmi i młodzieżą szkolną / różnymi grupami wiekowymi; doświadczenie w prowadzeniu lekcji muzealnych i warsztatów; doświadczenie w prowadzeniu urodzin; doświadczenie w pracy edukatora i animatora. Uzupełnieniem tych kompetencji ma być znajomość podstawy programowej, programów nauczania oraz podręczników szkolnych z wybranych przedmiotów i etapów edukacji.

Pracodawcy oczekują, że osoby zgłaszające się do pracy w charakterze edukatora muzealnego wykażą się kreatywnością rozumianą przez przedstawicieli muzeów np. jako: twórcze, pomysłowe podejście do zadań zawodowych; zdolność do poszukiwania oraz inicjowania nowych, niestandardowych rozwiązań; gotowość do odejścia od funkcjonujących w pracy muzealnej schematów; doświadczenie w pracy artystycznej; doświadczenie w przygotowaniu oraz realizacji projektów o charakterze muzycznym, aktorskim, fotograficznym, reżyserskim, producenckim z udziałem dzieci; udział w budowaniu zespołu o charakterze kreatywnym.

Każde stanowisko pracy wymaga określonych predyspozycji osobistych, potencjału osobowościowego, który umożliwi funkcjonowanie w pracy zawodowej, pozwala na skuteczne działanie. W przypadku edukatora muzealnego najbardziej pożądanymi są następujące: dobra/ bardzo dobra/ doskonała organizacja pracy; umiejętność organizowania pracy pod presją czasu; sumienność; punktualność; skrupulatność; rzetelność; samodzielność; entuzjazm; energiczność; pogoda ducha i uśmiech; odporność na stres; i – czuwająca nad całością, nie tylko nad organizacją pracy – odpowiedzialność.

Pracownik posiadający wskazane wyżej kompetencje będzie w stanie realizować powierzone mu zadania zawodowe – pierwszy ze składników profilu zawodowego edukatora muzealnego. Ich świadome i celowe wykorzystanie na optymalizację aktywności w przestrzeni muzeum i poza nią, umożliwiając osiągnięcie zamierzonych efektów.

Trzeci składnik profilu zawodowego pracownika, czyli wizję przyszłości w zawodzie powinno się tworzyć w oparciu o zadania zawodowe, jak również potrzebne do ich wykonywania kompetencje. Jej celem jest takie zaplanowanie ścieżki rozwoju pracownika, aby jego aktywność przynosiła optymalne efekty. Służą temu kursy, szkolenia, konferencje oraz studia podyplomowe, które z założenia mają uzupełniać i aktualizować wiedzę pracownika, wzbogacać jego doświadczenie, doskonalić umiejętności oraz rozwijać predyspozycje i uzdolnienia wpisane w jego osobowość.

Jedną z wielu propozycji oferowanych edukatorom muzealnym są studia podyplomowe w zakresie edukacji muzealnej przygotowane i organizowane wspólnie przez Instytut Kulturoznawstwa UMCS w Lublinie oraz Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie. Studia mają charakter dokształcający, adresowane są do pracowników merytorycznych instytucji muzealnych, głównie tych zajmujących się edukacją oraz do kandydatów do pracy na stanowisku „edukator muzealny”.

Program studiów został opracowany w oparciu o zaprezentowany powyżej opis zawodu edukatora muzealnego, jego zadań i kompetencji, a także na podstawie dodatkowych informacji uzyskanych w muzeach, a dotyczących potrzeb szkoleniowych pracowników. Do jego realizacji zaproszono znanych w środowisku teoretyków i praktyków, którzy część zajęć poprowadzą w autentycznej przestrzeni Muzeum.

Wyodrębniono cztery moduły, odpowiadające najważniejszym obszarom kształtującym kompetencje zawodowe edukatora muzealnego.

W obszarze wiedzy ogólnej z zakresu muzealnictwa program zawiera następujące przedmioty:

- historia muzeów jako ośrodków edukacji i nauki;
- muzeum jako instytucja edukacyjna;
- prawne aspekty działalności edukacyjnej muzeum;
- ekonomiczne aspekty działalności edukacyjnej muzeum.

Moduł zadań zawodowych składa się z niżej wymienionych zajęć:

- warsztat edukatora muzealnego I i II;
- teoretyczne aspekty wystawiennictwa muzealnego;
- projektowanie i organizacja wystaw – aspekty edukacyjne;
- technologie cyfrowe w edukacji muzealnej;
- promocja działalności edukacyjnej muzeum;
- organizacja działalności edukacyjnej muzeum;
- edukacja muzealna w turystyce kulturowej;
- edukacja muzealna w praktyce – studium przypadku;
- kadra edukacyjna w muzeum – perspektywy rozwoju zawodowego.

Kompetencje interpersonalne mają pomóc doskonalić zajęcia w formie ćwiczeń:

- komunikacja z publicznością – aspekty kulturowe;
- komunikacja niewerbalna z publicznością.

Kompetencje pedagogiczne zaś:

- teoria percepcji i neuroestetyka w edukacji muzealnej;
- podstawy dydaktyki – nauczanie w muzeum;
- uczeń i nauczyciel w muzeum;
- edukacja osób niepełnosprawnych w muzeum;
- aksjologiczne aspekty edukacji muzealnej;
- edukator muzealny – etyka zawodowa.

Zarysowany w tym artykule profil zawodowy edukatora muzealnego powinien, jak sądzę, stać się przedmiotem bardziej szczegółowych badań i refleksji, które pozwolą m.in. na wpisanie tego zawodu do wspomnianego wcześniej rejestru zawodów i specjalności oraz opracowanie standardu kompetencji zawodowych¹⁷. Działania te okażą się z pewnością pomocne w uregulowaniu sytuacji formalno-prawnej tej grupy zawodowej. ●

» 17 Szczegółowe informacje na temat bazy standardów kompetencji/kwalifikacji zawodowych: <http://psz.praca.gov.pl/rynek-pracy/bazy-danych/bazy-standardow-kompetencji-kwalifikacji-zawodowych-i-modulowych-programow-szkolen> (dostęp: 15.02.2019).